

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

Editor: Nuri DOĞAN

3. Baskı

Editör: Prof. Dr. Nuri DOĞAN

EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ISBN 978-605-241-582-5

DOI 10.14527/ 9786052415825

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabı tamamen ya da bölümleri, kapak tasarımını; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**i. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yüksekokretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Şubat 2019, Ankara

3. Baskı: Ekim 2021, Ankara

Yayın-Proje: Nisanur Uzunlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.

Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A

Kazan/ANKARA

Tel: (0312) 394 55 91

Yayınçı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayinevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-İleti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Öğretmenlerin MEB tarafından belirlenen yeterliklere sahip olmaları öğretimin kalitesini artıracak en önemli faktördür. Öğretmenlerin sahip olması gereken yeterlik alanlarından biri de "Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme" alanıdır. Öğretmenlere ilişkin ihtiyaç ve yeterlik araştırmaları incelendiğinde varolanlar dışında bir "Ölçme ve Değerlendirme" kitabına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu kitabı hazırlama çabası öğretmenlerin söz konusu ihtiyaçlarının fark edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu kitap, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının "Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme" yeterliklerine sahip olmak için kullanabilecekleri bir kaynaktır. Bu nedenle kitap lisans düzeyindeki "Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme" ders içeriklerini ve MEB tarafından belirlenen öğretmen yeterliklerini karşılamaktadır. Ancak kapsamlı bilimsel içeriğiyle ölçme ve değerlendirme alanına ilgi duyan tüm araştırmacılara hitap etmektedir.

Kitapta okuyuculara "Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme" alanındaki yeterliklerini geliştirebilecekleri bir içerik sunulmuştur. Kitap içeriği, 13 bölümde verilmiştir. Kitapta sunulan içeriğin okuyucu tarafından kolayca anlaşılması için açık bir dille yazılmasına, teknik terimlerin açıklanmasına ve eğitim alanından verilen örneklerle zenginleştirilmesine özen gösterilmiştir. Okuyucuların kitap bölümlerine ilişkin hedef-davranışlara ulaşma düzeylerini belirleyebilmesi için bölüm sonlarına 10'ar sorudan oluşan ikişer bölüm testi ve yanıtları eklenmiştir. Bölümlerin başında okuyucuları hedef davranışlardan ve içerikten haberdar eden bilgiler bulunmaktadır. Bölüm içerisinde resim, tablo, örnek ve açıklama kullanarak anlaşılabilirliği artıran bir yapılanma sağlanmıştır. Bölümlarında içeriğin ana noktalarını vurgulayan birer sayfalık özetler verilmiştir. Yazılan bölümlerin hem format hem de dil birliğini sağlamak için kitap tüm yazarlar tarafından gözden geçirilmiş, editör tarafından gerekli görülen düzeltmeler yapılmıştır. Harcanan emeği dayanarak bu alana ilgi duyan araştırmacılar, akademisyenler, öğretmenler ve öğretmen adayları için "Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme" alanına ilişkin temel yeterlikleri kazandırıbilcek bir ürünün ortaya çıkarıldığı söylenebilir.

Son olarak başta Servet Sarıkaya olmak üzere, Eda Şanal, Tual Şekercigil ve kitabın basımında ve yayımında emeği geçen tüm PEGEM AKADEMİ çalışanlarına teşekkür ederim.

*Prof. Dr. Nuri DOĞAN
Ekim 2021 / ANKARA*

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. Nuri DOĞAN

1. Bölüm: Temel Kavramlar

Prof. Dr. Nuri DOĞAN, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6274-2016

2. Bölüm: Ölçme Süreç ve Sonuçlarının Nitelikleri: Ölçme Hatası,

Güvenirlilik, Geçerlik ve Kullanışlılık
Doç. Dr. Tahsin Oğuz BAŞOKÇU, Ege Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-4821-0045

3. Bölüm: İnsan Davranışları ve Ölçme Araçlarını Sınıflama

Prof. Dr. Nuri DOĞAN, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6274-2016

4. Bölüm: Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri I:

Yanıtı Seçmeyi Gerektiren Ölçme Araçları
Prof. Dr. Nuri DOĞAN, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6274-2016

5. Bölüm: Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri II:

Yanıtı Yapılandırmayı Gerektiren Ölçme Araçları
Prof. Dr. Nuri DOĞAN, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6274-2016

6. Bölüm: Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri I:

Performans Değerlendirme
Dr. Öğr. Üyesi Özge BIKMAZ BİLGEN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2219-2026

7. Bölüm: Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri II:

Portfolyo Değerlendirme
Dr. Öğr. Üyesi Özge BIKMAZ BİLGEN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2219-2026

8. Bölüm: Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri III

Dr. Öğr. Üyesi Levent YAKAR, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7856-6926

9. Bölüm: Ölçme Sonuçlarının Yorumlanması ve Not Verme

Dr. Öğr. Üyesi Levent YAKAR, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7856-6926

10. Bölüm: Test Puanları Üzerinde İstatistiksel İşlemler

Dr. Öğr. Üyesi Şeyma UYAR, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8315-2637

11. Bölüm: Madde Puanları Üzerinde İstatistiksel İşlemler

Dr. Öğr. Üyesi Şeyma UYAR, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-8315-2637

12. Bölüm: Bilgisayar Tabanlı Ölçme ve Değerlendirme

Dr. Ceylan GÜNDEĞER
ORCID No: 0000-0003-3572-1708

13. Bölüm Çevrimiçi (Online) Değerlendirme

Prof. Dr. Nuri DOĞAN, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6274-2016
Doç. Dr. Gökhan AKSU, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-2563-6112

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM TEMEL KAVRAMLAR

Giriş.....	2
Değişken ve Değişken Türleri.....	2
Ölçme	6
Ölçme İşleminin Aşamaları	6
Ölçme Türleri.....	7
Ölçmede Birim	9
Değerlendirme (Sınama Durumu-Durum Belirleme)	10
Değerlendirme Türleri.....	13
Tamamlayıcı Değerlendirme Teknikleri.....	18
Ölçmede Sıfır (Başlangıç) Noktası	19
Ölçmenin Düzeyleri: Ölçekler	20
Sınıflama (Adlandırma)	20
Sıralama.....	20
Eşit Aralık	21
Oran	21
Ölçme ve Değerlendirmenin Eğitim Sistemindeki Yeri	23
Özet	24
Kaynaklar.....	25
Bölüm Testi 1	26
Bölüm Testi 2	28

2. BÖLÜM ÖLÇME SÜREÇ VE SONUÇLARININ NİTELİKLERİ: ÖLÇME HATASI, GÜVENİRLİK, GEÇERLİK VE KULLANIŞLILIK

Giriş.....	32
Güvenirlilik.....	32
Klasik Test Teorisi.....	32
Ölçmede Hata	33
Hata Türleri	36

Güvenirlilik Kavramı.....	38
Güvenirliğin İstatistiksel Temelleri	42
Güvenirlilik Belirleme Yöntemleri.....	42
Ölçmenin Standart Hatası	48
Geçerlik.....	50
Geçerlik ve Güvenirlik Arasındaki İlişki	51
Geçerliğin Yapısı	52
Geçerliğin Temel Kaynakları	53
Kapsam Geçerliği.....	54
Yapı Geçerliği	57
Ölçüt Geçerliği.....	59
Geçerliği Etkileyen Faktörler	63
Kullanışlılık	64
Kullanışlılık ve Madde Formatı İlişkisi.....	65
Kullanışlılık ve Soru Sayısı İlişkisi.....	65
Kullanışlılık ve Testin Biçimsel Özelliklerinin İlişkisi	65
Özet	66
Kaynaklar.....	67
Bölüm Testi 1	69
Bölüm Testi 2	72

3. BÖLÜM **İNSAN DAVRANIŞLARI VE ÖLÇME ARAÇLARINI SINIFLAMA**

Giriş.....	76
İnsan Davranışlarını Sınıflama	77
Davranışların Aşamalı Sınıflanması.....	78
Bilişsel Alan Davranışları	80
Duygusal Alan Davranışları.....	82
Devinişsel (Psiko-motor) Alan Davranışları	85
Algısal Alan	88
Bloom Taksonomisine Alternatifler.....	88
Bireyler Hakkında Bilgi Toplama Yolları.....	91
Test Dışı Teknikler	91
Test Teknikleri.....	93
Sınıflama Önerisi	94

Davranişların Doğası Bakımından.....	94
Puanlanış Bakımından.....	96
Testin Ölçüğü Değişken Sayısı Bakımından.....	96
Testi Hazırlayan Kişiler Bakımından	97
Uygulamaya Katılan Birey Sayısı Bakımından	97
Uygulama Süresi Bakımından	98
Uyarıcıların Veriliş Biçimi Bakımından	98
Yanıtların Verilişi Biçimi Bakımından.....	99
Yanıtların Kaydedilişi Bakımından	99
Kullanılan Teknoloji Bakımından	100
Puanlama Tekniği Bakımından	100
Test Planı	103
Özet	107
Kaynaklar.....	108
Bölüm Testi 1	110
Bölüm Testi 2	111

4. BÖLÜM **GELENEKSEL ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ I:** **YANITI SEÇMEYİ GEREKTİREN ÖLÇME ARAÇLARI**

Giriş.....	114
Çoktan Seçmeli Testler	114
Çoktan Seçmeli Madde Tipleri.....	116
Çoktan Seçmeli Testlerin Özellikleri	118
Çoktan Seçmeli Testlerin Hazırlanması	120
Doğru Yanlış Testleri.....	126
Doğru – Yanlış Madde Tipleri	127
Doğru Yanlış Testlerinin Özellikleri	128
Eşleştirme Testleri	131
Özet	133
Kaynaklar.....	134
Bölüm Testi 1	136
Bölüm Testi 2	137

5. BÖLÜM

GELENEKSEL ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ II: YANITI YAPILANDIRMAYI GEREKTİREN ÖLÇME ARAÇLARI

Giriş.....	140
Yazılı Sınavlar.....	140
Yazılı Yoklamalarda Kullanılan Soru Tipleri	142
Yazılı Sınavların Özellikleri.....	143
Yazılı Sınavların Hazırlanması.....	145
Yazılı Sınavların Uygulanması	147
Sözlü Sınavlar.....	154
Sözlü Sınavların Özellikleri.....	156
Sözlü Sınavların Hazırlanması.....	159
Sözlü Sınavların Uygulanması	160
Sözlü Sınavların Kullanıldığı Alanlar	160
Sözlü Sınavların Puanlanması.....	163
Kısa Yanıtlı Testler.....	166
Kısa Yanıtlı Testlerde Madde Tipleri.....	167
Özet	174
Kaynaklar.....	176
Bölüm Testi 1	177
Bölüm Testi 2	178

6. BÖLÜM

TAMAMLAYICI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ I: PERFORMANS DEĞERLENDİRME

Giriş.....	182
Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri	182
Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri Nelerdir?.....	182
Tamamlayıcı ve Geleneksel Ölçme Değerlendirme Tekniklerinin Farkları	183
Performans Değerlendirme.....	187
Performans Değerlendirme Basamakları.....	189
Performans Görevlerinin Özellikleri	191
Dereceleme Ölçekleri.....	196
Dereceli Puanlama Anahtarları (Rubrikler)	197
Özet	208

Kaynaklar.....	209
Bölüm Testi 1	211
Bölüm Testi 2	214

7. BÖLÜM

TAMAMLAYICI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ II: PORTFOLYO DEĞERLENDİRME

Giriş.....	218
Portfolyo Değerlendirme	218
Portfolyo Değerlendirmenin Özellikleri	219
Portfolyo Değerlendirme ve Geleneksel Değerlendirmenin Farkları	221
Portfolyo Değerlendirmenin Amaçları.....	221
Portfolyo Türleri	222
Portfolyonun İçeriği	223
Portfolyonun Bölümleri.....	224
Portfolyo Değerlendirme Adımları.....	225
Portfolyo Değerlendirmenin Üstün ve Sınırlı Yanları	234
Özet	237
Kaynaklar.....	238
Bölüm Testi 1	239
Bölüm Testi 2	241

8. BÖLÜM

TAMAMLAYICI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ III

Proje	246
Ev Ödevi	248
Kavram Haritaları.....	249
Kelime İlişkilendirme Testi	251
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç.....	251
Yapilandırılmış Grid.....	253
Gözlem.....	256
Görüşme	257
Öğrencilerin Değerlendirme Sürecine Katılması.....	258
Öz Değerlendirme	260
Akran Değerlendirme	261

Grup Değerlendirme.....	263
Özet	265
Kaynaklar.....	266
Bölüm Testi 1	267
Bölüm Testi 2	269

9. BÖLÜM

ÖLÇME SONUÇLARININ YORUMLANMASI VE NOT VERME

Giriş.....	272
Değerlendirme	273
Amaca Göre Değerlendirme	273
Ölçüte Göre Değerlendirme.....	276
Eğitimde Notun Önemi	278
Not Verme Sistemleri.....	279
Mutlak Ölçüte Göre	279
Bağıl Ölçüte Göre	281
Mutlak ve Bağıl Ölçütün Birlikte Kullanımı	283
Özet	283
Kaynaklar.....	284
Bölüm Testi 1	285
Bölüm Testi 2	287

10. BÖLÜM

TEST PUANLARI ÜZERİNDE İSTATİSTİKSEL İŞLEMLER

Giriş.....	290
Verilerin (Ölçme Sonuçlarının) Düzenlenmesi	291
Frekans Tablosu	292
Verilerin Gruplanması	294
Verilerin Grafiksel Gösterimi	295
Merkezi Eğilim (Yığılma) Ölçüleri.....	299
Aritmetik Ortalama.....	299
Mod (Tepe Değer)	303
Medyan (Ortanca)	304
Tipik Dağılımlarda Merkezi Eğilim Ölçülerinin Karşılaştırılması	305
Dağılım / Değişim Ölçüleri.....	306

Ranj (Dizi Genişliği/Açıklık)	307
Çeyrek Sapma (Çeyrekler Arası Genişlik)	307
Standart Sapma ve Varyans	308
Bağıl Değişkenlik Katsayısı	310
Çarpıklık	312
Basıklık	313
Standart Puanlar	313
Z Puanı	314
Korelasyon	315
Çift Serili Korelasyon Katsayısı	320
Nokta Çift Serili Korelasyon Katsayısı	321
Phi (Dörtlü) Korelasyon Katsayısı	322
Tetrakorik Korelasyon	323
Puanlama Tutarlılığı ve Kappa Katsayısı	324
Özet	326
Kaynaklar	327
Bölüm Testi 1	329
Bölüm Testi 2	331

11. BÖLÜM

MADDE PUANLARI ÜZERİNDE İSTATİSTİKSEL İŞLEMLER

Giriş	334
Madde Analizi	335
Madde Güçlüğü	336
1. Madde Puanları Matrisine Dayalı Madde Güçlüğü Hesaplama	337
2. %27'lik Alt-Üst Grup Yöntemiyle Madde Güçlüğü Hesaplama	338
Madde Ayırt Edicilik Gücü	339
Madde Güçlüğü ve Madde Ayırt Edicilik Gücü Arasındaki İlişki	345
Madde Varyansı	346
Madde Güvenirliği	347
Madde ve Test İstatistikleri Arasındaki İlişkiler	347
Testin Aritmetik Ortalaması	347
Testin Ortalama Güçlüğü	348
Madde Seçimi	348
Fan Tablosu	351

Özet	352
Kaynaklar.....	352
Bölüm Testi 1	353
Bölüm Testi 2	354

12. BÖLÜM

BİLGİSAYAR TABANLI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Giriş.....	370
Bilgisayar Tabanlı Testler (BTT).....	372
Bireyselleştirilmiş Bilgisayarlı Testler (BBT)	374
BBT'nin Kısa Tarihi.....	375
BBT ile Kâğıt-Kalem Testleri Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar	377
BBT Süreci ve Bileşenleri.....	379
BBT'nin Avantajları.....	383
BBT'nin Sınırlılıkları.....	384
Dünyada ve Türkiye'de BBT Uygulamaları	385
E-Değerlendirme	386
E-Portfolyo	387
Simülasyon Temelli Değerlendirme.....	389
Oyun Temelli Değerlendirme	390
Çevrimiçi (Online) Değerlendirme	390
Bazı Çevrimiçi Değerlendirme Araçları.....	393
Mobil Araçlarla Değerlendirme	395
Bilgisayar Tabanlı Geniş Ölçekli Sınavlar.....	397
PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)	398
TIMSS (Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması)	400
PIRLS (Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Projesi)	401
E-YDS (Elektronik Yabancı Dil Sınavı)	402
Özet	402
Kaynaklar.....	403
Bölüm Testi 1	408
Bölüm Testi 2	410

13. BÖLÜM

ÇEVİRİMİÇİ (ONLİNE) DEĞERLENDİRME

Giriş.....	414
Değerlendirmede İş Yükü Paylaşımı.....	416
Değerlendirme Planı.....	418
Öğrenme-Öğretme Sürecinde Ögeler Arası Uyum	419
Çevrimiçi Otantik Değerlendirme.....	420
Grup Değerlendirme.....	421
Biçimlendirici ve Özetleyici Değerlendirme Sonuçlarını İlişkilendirme	423
Değerlendirme Planında Zamanlamanın Önemi	424
Çevrimiçi Değerlendirmede Kullanılabilen Araçlar	425
Alternatif Araçlar.....	427
Çevrimiçi Değerlendirmenin Yürütülmesi.....	430
Bilgisayarla Yapılan Değerlendirmelerin Güvenli Bir Şekilde Yürüttülmesi.....	430
Kopya Sorunu ile Mücadele Edilmesi.....	434
Otomatik Puanlama	438
Özet	440
Kaynaklar.....	441
Bölüm Testi 1	443
Bölüm Testi 2	445
Yazarlar Hakkında	447

1. BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

Prof. Dr. Nuri DOĞAN, Hacettepe Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-6274-2016

Bu bölüm tamamlandığında, ölçmenin felsefi temelini açıklayabilme; değişken, ölçme, değerlendirmeye, ölçek ve ölçüt kavramlarının tanımını yazabilme; doğrudan, dolaylı ve türetilmiş ölçme arasındaki farkları söyleyebilme; ölçme ile değerlendirme işlemleri arasındaki farkları gösterebilme; değerlendirme türleri arasındaki farkları yazabilme; birim türlerini ve birimin özelliklerini açıkayabilme; ölçek türleri arasındaki ilişkileri ve farkları söyleyebilme vb. hedef davranışlara ulaşmanız beklenmektedir.

İçerik

- ✓ Değişken
- ✓ Eğitim sisteminin şematik gösterimi
- ✓ Ölçme ve ölçme türleri
- ✓ Değerlendirme ve değerlendirme yaklaşımları
- ✓ Ölçmede birim ve birimin özelliklerini
- ✓ Ölçmede sıfır noktası
- ✓ Ölçek kavramı ve eğitimde kullanılan ölçek türleri

Giriş

Ölçme ve değerlendirmenin temel kavramlarına başlamadan önce “**niçin ölçme yapıyoruz?**” sorusuna cevap vermek ölçmenin bilimsel süreçlerde ve yaşamımızdaki önemine ilişkin uzun açıklamaları gereksiz kılacaktır.

Söz konusu soruya birçok yanıt vermek mümkün olmakla birlikte felsefi ve temel yanıldardan birisi “**objelerin gözlediğimiz özelliklerinin birçoğunun değişmesi veya farklılaşması nedeniyle ölçme yapıyoruz**” olacaktır. Dolayısıyla ölçmenin temelinde **değişmenin yanı farkın** yattığı söylenebilir. Bireyler arası farklılıklar olmasa ölçme işlemine gerek kalmayacağı anlaşılır bir durumdur. Açıkkası değişme olmasaydı ya da her şey sabit olsayı ölçüme yapmaya ihtiyacımız olmazdı. Bir kez ölçme yaptıktan sonra bu işlemi başka zaman veya yerde tekrarlamamıza gerek kalmazdı. Çünkü değişme olmadığı için ölçüme sonucu aynı kalacak, değişme olmaması ölçüme işlemini gereksiz kılacaktı.

Açıklamalar ışığında ölçme değişimleri (farkları) ortaya koyma amacıyla yapılır diyebiliriz. Bu durumda “niye ölçeriz?” sorusuna değişme (fark) olduğu için; “neyi ölçeriz?” sorusuna da değişkenleri cevabını vermek mümkündür. Buraya kadar anlatılanlardan değişken kavramının ölçmenin temel kavramlarından biri olduğu, ölçme sonuçlarının değişkenlere bağlı olduğu ve tanımlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan, “ölçme ve değerlendirme” kitaplarında değişken kavramı üzerinde pek durulmaz ancak KPSS kapsamında soru geldiği için değişken kavramını kısaca açıklama gereği duyulmuştur.

Değişken ve Değişken Türleri

Değişken: En az iki değer alan veya bir durumdan diğerine farklılık gösteren, çeşitli değerler alabilen -insana, olaylara, nesnelere ait niteliklere- özelliklere denir. Yani, durumdan duruma, yerden yere, zamandan zamana farklılaşan özelliklerin tümüne değişken adı verilebilir.

Örnek 1.1

- Boy uzunluğu, ağırlık, hava sıcaklığı, matematik yeteneği değişkendir.
- Aydaki ağırlığımızla dünyadaki aynı değildir (yer ve durum).
- Göz rengimiz ortamdaki ışık şiddeti ve rengine göre değişimdir (durum).
- Üç yaşındaki boy uzunlığımızla 13 yaşındaki boy uzunlığımız farklıdır (zaman).

Değişkenlik nesnelerin özellikleri ile ilgilidir. Örneğin soğuk ve nem oranı havanın iki özelliğini; öfkelilik ve boy uzunluğu insanın iki özelliğini göstermektedir. Değişkenler belli ölçütlerle göre çok sayıda sınıflaabilirler. Bu sınıflamalardan üzerinde en fazla uzlaşma olduğu düşünülen ikisi Tablo 1.1'de verilmiştir.

Tablo 1.1'de görülen değişkenlerden *nicel* değişkenler sayılarla ifade edilebilirken nitel değişkenler, sıfatlarla veya sembollerle ifade edilir. *Nitel* değişkenler sayılarla gösterilse bile sayılar işlemel anlamını yitirir; Sembollere, simgelerle dönüşür. Değişkenlerin nitel veya nicel olması onlara uygulanacak işlemlerle ilişkilidir ve bu işlemlerin sınırlarını belirler. *Sürekli* değişkenlerin ele alınacak iki değeri arasında her zaman yeni bir değer bulunabilir. Yani iki değeri arasında sonsuz sayıda değerler alabilir. Uzunluk, ağırlık bu tür değişkenlere örnek olarak verilebilir. Örneğin uzunluk santimetre, milimetre, mikron vb. daha küçük birimlere bölünerek ölçülebilir. *Kesikli (Süreksiz)* değişkenlerin iki değeri arasında ise sınırlı sayıda (sonlu sayıda) değer bulunabilir, sonsuz sayıda değer bulunamaz. Bu tür değişkenlere sıfatlar, semboller, tam sayılar veya doğal sayılar karşılık getirilebilir. Değişkenler araştırmanın amacına göre temelde *bağımlı* ve *bağımsız* değişkenler olarak sınıflanabilir. Kendiliğinden bağımlı ya da bağımsız olarak adlandırabileceğimiz değişken yok denecek kadar azdır. Araştırma(cı)nın amacına bağlı olduğu için bir araştırmada bağımlı değişken olan bir özellik başka bir araştırmada bağımsız değişken olabilir.

Örnek 1.2

Bir araştırmacı tarih dersine karşı tutumun tarih başarısını etkileyip etkilemediğini araştırdığında bağımlı değişkenimiz tarih başarısı iken, bağımsız değişkenimiz tarih dersine karşı tutumdur. Ancak aynı araştırmacı bir başka çalışmasında tarih öğretmeninin öğrencileri ile sürdürdüğü iletişim biçiminin, öğrencilerin tarih dersine karşı tutumu nasıl etkilediğini araştırabilir. Göründüğü gibi tutum, birinci araştırmada bağımsız, ikinci araştırmada bağımlı değişken olarak işleme alınmaktadır.